

2.3. Kovové časti portálu

(viď grafická príloha č. 5)

Základné údaje:

Kovové časti sa nachádzajú na vstupnej drevenej výplni portálu – mriežky na 4 priezoroch, kľučka so štítkom a osadenie sekundárneho ochranného spodného okopového pásu dverí. Na okenných otvoroch sú nevhodne osadené sekundárne okenné parapety.

Nad drevenými dvojkrídlovými dverami sa nachádza zamrežovaný svetlík s dekoratívnym kovaním. K sekundárnym častiam môžeme priradiť nápis v centrálnej ploche balkónovej časti – VŠDS a kovové mreže osadené na spodných oknách. Kovové časti nachádzajúce sa na balkóne sú kotviace časti na osadenie zástavy (na spodu okrúhly otvor na ukotvenie, na kamennom zábradlí obruž na zasunutie zástavy). Všetky kovové časti sú výrazne skorodované a znehodnotené sekundárnymi úpravami a povrchovými nečistotami.

Rozmery (viď grafická príloha č. 3)

Sondážny výskum:

(viď grafická príloha č.6)

S12 - kovové písmo S (foto č. 111)

KV - kovová hmota

K - kamenná hmota

PN - povrchová nečistota kameňa

PN - povrchová nečistota kovovej hmoty

S14 - dekoratívne kovanie, svetlík nad dverami (foto č. 113)

D - drevo

KV - kovová hmota

I - svetlooktrová farebná úprava

2 - hnedá farebná úprava

3 - hnedá farebná úprava

PN - povrchová nečistota

2.4. Omietkové plochy

(vid' grafická príloha č.5)

Základné údaje:

Omietkové plochy boli skúmané v medzipoliach okenných otvorov, na balkóne a v miestach styku kamenných častí portálu na naväzujúce omietkové plochy priečelia budovy so svetlo okrovou a červenou okrovou farebnosťou.

Rozmery (vid' grafická príloha č.3)

Sondážny výskum

(vid' grafická príloha č. 6)

S13 - vnútorná kontaktná omietková plocha s kamenným ostiením,
ľavá strana (foto č.112)

O1 – svetlo okrová omietková vrstva
 C - cementová vrstva

2 - šedo okrová farebná úprava

3 - svetlo bordová farebné úprava

4 - svetlo šeda farebná úprava

5 - červenou okrová farebná úprava

S15 - vonkajšia kontaktná omietková plocha s kamenným ostiením,
ľavá strana (foto č.114)

O1 – svetlo okrová omietková vrstva

C - cementová vrstva

4 - svetlo šeda farebná úprava

5 - červenou okrová farebná úprava

S16 - vonkajšia kontaktná omietková plocha s kamenným ostiením,
spodná pravá strana (foto č.115)

O1 - svetlo okrová omietková vrstva

C - cementová vrstva

K - kamenné ostenie

5 - červenou okrová farebná úprava

3. CELKOVÉ VYHODNOTENIE REŠTAVRÁTORSKÉHO VÝSKUMU

Hlavný vstupný portál, ktorý je predmetom reštaurátorského výskumu, je súčasťou východného priečelia pamiatky. V prevažnej miere je zhotovený z kameňa a doplnený drevenými a kovovými prvkami.

Reštaurátorský výskum sa zameriaval na všetky súčasti výzdoby portálu. Použité boli priorityne nedeštruktívne metódy výskumu a v potrebnej miere aj deštruktívna metóda sondáže.

Kamenná architektúra portálu - Na vyhotovenie kamenného portálu s balkónom a schodiskových stupňov boli použité 3 druhy kamenných materiálov. Výsledkom rozboru ako aj sondážneho výskumu je konštatovanie, že boli použité tieto jednotlivé druhy kamenných materiálov:

1. Svetlosivý ryolitový pemzový tuf
2. Svetlokrémový organodetritický vápenc
3. Sivá jemnozrnná žula (vyhotovenie schodiskových stupňov)

(viď grafická príloha č. 4 a petrografický výskum)

Celá kamenná architektúra portálu je vyskladaná zo samostatných kamenných blokov, ktoré sú pravdepodobne kotvené kovovými trhmi a spájané vápennou maltou.

Hornina na vyhotovenie dominantnej hmoty portálu je svetlosivý ryolitový pemzový tuf. Ide o *ravítni* horninu, ktorá sa na našom území nachádza iba v najjužnejšom výbežku Zemplinských a Tokajských vrchov. Tieto horniny ale pravdepodobne nepočítajú z uvedených pohorí, ale z lomov v Maďarsku. Pemzové tufty sú až z 95 obj % zložené z úlomkov pemzy, sopečného skla kremičitého zloženia, spevnené teplom a sopečným popolom. Sú výrazne pórovité a nasiakavé vodou aj nad 10 obj. % a málo odolné voči prírodnému zvetrávaniu.

Na úprave oválnych kartuší z parapetu balkóna bol použitý svetlokrémový organodetritický vápenc. Ide o jemnozrnnú sedimentárnu horninu, tvorenú téměř výlučne uhlíčitanim vápenatým - tiež výrazne nasiakavú vodou a málo odolnú voči prírodnému zvetrávaniu. Predpokladaná lokalita ťažby je pohorie Leitha v Rakúsku, ale rovnaké horniny boli ťažené aj pri Budapešti.

V priebehu reštaurovania bude potrebné málo odolné kamenné prvky dostatočne penetrovat' organo-kremičitým spevňovačom a na záver povrch hornín hydrofobizovať, čím sa kamenná hmota ochráni voči prirodzenému zvetrávaniu.

Technický stav kamenných častí je v súčasnosti nevyhovujúci, lokálne až havarijný. Kamenná hmota je výrazne znehodnotená zvetraním materiálů, ale aj výraznými sekundárnymi úpravami. Hmota kamene je vo väčšine prípadoch značne degradovaná, narušená vo svojej pevnosti a kompaktnosti. Degradovaná hmota kamene vplyvom atmosférických zmien, ako aj výraznými nevhodnými sekundárnymi úpravami sa mrví a odpadáva (foto č. 18, 22, 24, 35).

Výrazne degradovaná je hlavne *spodná soklová časť*, kde kamenná hmota výrazne odpadáva (foto č. 18, 22, 24, 25, 97). Deštrukciou hmoty sa stráca architektonická proporcia kamenných častí (foto č. 22, 24). Spodné soklové časti /na spodu/ po celej ploche sú čiastočne utopené, prekryté vrstvou asfaltovej vrstvy (foto č. 15, 118, sonda S 19). V spodnej časti na plochách okolo okien sa nachádzajú nevhodne osadené káble, rúry a okapové plechy, ktoré svojím umiestnením esteticky narušajú spodný priestor.

Kamenná hmota *drieťov stĺpov a hlavíc* je lokálne narušená a hmota kamene odpadáva (foto č. 35, 44). Kamenná hmota týchto prvkov prešla výraznou úpravou prestokovaním a presekávaním povrchu (foto č. 37, 38, 43, 44). Ozdobné prvky hlavíc sú tvorené vkladáním, osadením samostatne vytvorených prvkov (foto č. 36, 38, 43, 44). Hmota kamene je znečistená povrchovou nečistotou.

Prekladová spodná časť balkónu je tvorená z viacerých kamenných blokov. Stredná prekladová časť nad vchodom - vonkajšia časť - je *prasknutá* (foto č. 45). Prasklina je čiastočne otvorená a prechádza po celej hmote bloku kamene. Nebolo zistené z akého dôvodu vznikla a či staticky neohrozuje vstup do budovy. Bolo by preto potrebné monitorovať prasklinu sadrovými terčikmi, či nedochádza k posunu kamenných blokov. Na prekladových kamenných blokoch boli objavené vyvrátené hlboké otvory, pravidelne umiestnené po bočných stranách bloku kamene (foto č. 49, 50). Otvory boli vyplnené vápennou maltou, sekundárne povrchovo prekryté cementovou maltou. (Otvory mohli slúžiť na uchopenie kamenných blokov pri montáži alebo na ukotvenie pracovného lešenia).

Balkón dekorovaný figurálnymi reliéfmi, medailónmi, v strede s voľnou plochou, je vytvorený z viacerých kamenných blokov. Spáry kamenných blokov sú miestami vypadané (foto č. 77, 78), miestami sekundárne povrchovo upravené cementovou

maltou, ktorá lokálne upravuje aj miesta poškodenia kamennej hmoty (foto č. 46, 47, 48, 56, 51, 63, 77, 78). Povrch kameňa je po celej ploche znečistený povrchovou nečistotou a výraznou hľubou vrstvou uhlíkového depozitu, hlavne na figurálnom reliéfe balkónovej časti (foto č. 65, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76). Kamená hmotu figurálnych reliéfov je taktiež miestami výrazne znehodnotená povrchovou koróziou materiálu a povrchovým znečistením, ktoré bolo spôsobené zatekaním (foto č. 56, 59, 60, 61, 69, 67).

Vnútna plocha balkónového zábradlia je znehodnotená rozrušenou a vypadanou spárovacou maltou, lokálne sekundárne upravovanou cementovou výsypkou. Kamená hmotu je výrazne znehodnotená povrchovou nečistotou a machom. Na vnútornej časti zábradlia (na pravej a ľavej strane) sú do kameňa osadené kovové skorodované obrúče slúžiace na osadenie žrde zástavy. Na protifaľej strane, pri stene sú na podlahe umiestnené kovové oblé časti, ktoré majú zbok osadené sťahovacie motýliky na kotvenie žrde zástavy (foto č. 87, 91, 92).

Najvýraznejším problémom pre zachovanie priaznivého technického stavu portálu je vyriešenie hydroizolácie a odtoku vody z vnútornej plochy balkónu. V súčasnosti je spodná plocha prekrytá viacerými hrubými vrstvami lepenky, ktorá po stranách prekryva bočné plochy kamenného zábradlia na jednej strane a na druhej strane pokrýva spodné časti steny (foto č. 87, 88, 89). V strednej časti je vstup na balkón a v spodnej prahovej časti hrubé vrstvy lepenky bránia zatvoreniu drevených dverí (foto č. 89, 90). Z toho dôvodu môže dochádzať k zatekaniu do miestnosti. Vývody odtokov dažďovej vody z balkóna sú v súčasnosti provizórne riešené osadenými plastovými rúrkami (foto č. 85, 86). Pôvodné riešenie odtokov a riešenie hydroizolácie nebolo výskumom doskúmané, nakoľko by bolo potrebné otvoriť súčasne hydroizolačné vrstvy, a tak narušiť dnešný, už aj tak nevyhovujúci, stav. Hydroizolácia a riešenie odtoku dažďovej vody z priestoru balkóna by mala byť prvou etapou reštaurovania portálu.

Na vrchnej doske parapetu kamenného zábradlia po bokoch prístenných častiach sú osadené veľké kamenné dekoratívne prvky - štylizovaných helmíc (foto č. 81, 82). Kamená hmotu týchto prvkov je hlavne v spodnej časti výrazne rozrušená a po celej ploche znehodnotená povrchovou nečistotou. Na balkón nadväzuje trojica pravouhlých okenných otvorov so strednými dverami, ktoré sú lemované kamennými šambránami v podobe postanných dvojíc pilastrov a ukončené stlačenými trojuholníkovými

frontonmi (foto č. 93, 94, 95, 96). Kamenná hmota týchto prvkov je znehodnotená lokálnou deštrukciou kameňa. Miestami je kamenná hmota výrazne uvoľnená a vypadaná. Kameň je upravovaný cementovými pacokmi (na vstupnom ostení) a cementovými tmeľmi (späry kamenorezu). Povrch je znečistený sekundárnymi farebnými úpravami a povrchovými nečistotami.

Po celej ploche kamennej hmoty portálu sa nachádza veľké množstvo sekundárných cementových tmeľov a vysprávk, ktoré sú v súčasnosti lokálne rozrušené a uvoľnené (foto č. 27, 33, 46, 47, 48, 50, 51, 78, 94, 95).

Pravdepodobná pôvodná povrchová úprava – na jednotlivých kamenných

architektonických častiach portálu – nebola jednoznačne preukázaná. Sondážou bola potvrdená lokálne v malých fragmentoch len na niektorých častiach hlavic. Ostatná farebnosť nebola zistená, pravdepodobne aj z toho dôvodu, že kamenná plocha bola sekundárne celoplošne presekaná a oštokovaná. Je možné, že pôvodná farebnosť kamenných častí bola farebne tónovaná (hlavice - sonda S03 - okrová farebná úprava, S04 - čierna farebná úprava) a väčšia časť kamennej hmoty bola ponechaná vo farebnosti použitého kameňa. Pomerne skoro bol však portál celoplošne farebne upravený bielym farebným náterom, čo dokumentujú lokálne fragmenty bielej farby a archívna fotodokumentácia (foto č. 1, 3, 4, 5, 6, 7). Posledný zásah do farebného výrazu portálu bolo celoplošné odstránenie bielej farebnej úpravy presekávaním a preštokovaním povrchu, čím sa narušila a odstránila vrchná krušna kameňa a došlo k ešte výraznejšiemu poškodeniu niektorých častí ornamentálnych a figurálnych častí portálu. Následne bola hmota kameňa celoplošne tvarovo rekonštruovaná - pretmelená cementovými tmeľmi.

Na príťahlých vonkajších omietkových vrstvách bola sondážou potvrdená v hmote farebne tónovaná omietková pôvodná vrstva (O1 - svetlo okrová). Takto v hmote farebne upravená omietková vrstva farebne upravovala pravdepodobne omietkové plochy fasád. Podrobnejšie poznatky o omietkových vrstvách a pôvodnej farebnej úprave celej plochy fasád by mal priniesť architektonicko-historický pamiatkový výskum.

Drevené časti portálu - Veľké vchodové dvojkrídlové dvere, ktoré uzatvárajú vstup, sú osadené na kovových závesoch, ktoré sú zaliate do olova na kamenom ostení portálu. Drevené dvere sú vyhotovené z dubového dreva, dekorované poliarmi stvorcových kaziet. Drevená hmota je lokálne rozsúšená a miestami chýbajú drobné lišty kaziet (foto č. 31). Povrchovo boli pravdepodobne upravené riedkym fermezových náterom. V súčasnosti je povrch dreva zoxidovalý a znehodnotený povrchovými nečistotami (foto č. 30, 31). V priestore kľučky je plocha dreva vydratá manipuláciou pri otváraní dverí (foto č. 29).

Malé drevené dvojkrídlové dvere sú osadené na balkóne – slúžiace ako vstup na balkón z interiéru (foto č. 89, 90). Na balkóne sa po bokoch dverí nachádzajú dva drevené okenné rámy a v spodnej časti portálu 4 okenné rámy. Všetky sú vyhotovené zo smrekového dreva a povrchovo upravené bielym náterom (foto č. 26, 77, 93, 94). Biely, pravdepodobne pôvodný farebný náter, je miestami zachovaný (foto č. 100, S01). Najviac sú znehodnotené malé drevené dvojkrídlové dvere na balkóne, kde výrazne dochádzalo k zavlhnutiu spodných častí a následnému znehodnutiu farebnej úpravy (foto č. 89, 90). Farebné nátery sú znehodnotené sekundárnymi lokálnymi farebnými bielymi a lakovými úpravami, povrchovými nečistotami.

Kovové prvky portálu - *Prírodné kovové prvky* sú osadené ako doplnky na veľkých drevených dverách – kovové mriežky (foto č. 30), dekoratívny svetlík nad dverami (foto č. 31, 32) a kľučka so štítkom (foto č. 29). K pôvodným kovovým prvkom pravdepodobne patria aj kovové uchytý na osadenie zástav (foto č. 91, 92). Medzi sekundárne kovové prvky patrí spodná, okopová časť veľkých dverí z medeného plechu (foto č. 28) a kovové mreže na spodných drevených oknách, ako aj okapové plechy (foto č. 26) a taktiež nápis VŠDS, ktorý je osadený v strednej centrálnej časti parapetu balkóna (foto č. 52, 53). Niektoré kovové prvky sú výrazne skorodované (nápis, kovové uchytý na osadenie zástav), znehodnotené hrubými sekundárnymi nátermi (dekoratívna mriežka svetlíku nad dverami) a znečistené povrchovou nečistotou. Len na dekoratívnej mriežke svetlíka nad dverami bola dochovaná pravdepodobne pôvodná farebná úprava - svetlá okrovohnedá farba (sondažný výskum, foto č. 113, S14).

Nástup k portálu - Pri vnímaní dominantného prvku fasády - portálu, je dôležitý aj nástup k budove a k jeho vstupu. Upravený je širokou plochou, široký portál, v spodnej časti nástupom z ulice pozostávajúcim z 5 žulových schodiskových stupňov. Nástup schodiska je lemovaný kamenným múrikom so stĺpikom, ktoré nadväzujú na kamenné ohradenie areálu (foto č. 98, 99). Po výstupe po schodiskových stupňoch k portálu je priestor ohraničený nízkym kamenným múrikom, na ktorom je osadená nízka dekoratívna secesná kovová ohrádka (foto č. 99).

Podstatnými zisteniami výskumu sú:

- materiálové zloženie jednotlivých prvkov a častí v autentickej polohe
- určenie pôvodných technológií
- materiálové zloženie a technológia sekundárnych úprav
- vhodnosť a nevhodnosť sekundárnych úprav
- rozsah a príčiny poškodení
- stanovenie optimálneho prístupu k jednotlivým prvkom a častiam, t. j. jednak koncepcia prístupu a ideový zámer obnovy, jednak určenie najvhodnejších postupov a technológií reštaurovania.

K základným konštatovaniam výskumu patrí nevyhovujúci, miestami až havarijný stav všetkých kamenných a nadväzujúcich omietkových plôch. Najviac sú deštruované spodné kamenné časti portálu a balkónová časť.

Hlavnými faktormi poškodení sú:

- degradácia kamennej hmoty a omietkoviny
- nevhodné predchádzajúce zásahy, najmä cementové tmely
- nepriaznivý vplyv klimatických podmienok a znečisteného ovzdušia
- mechanické poškodenia
- znečistenie

Všetky uvedené faktory možno reštaurovaním eliminovať a technický stav pamiatky sanovať. Reštaurátorský výskum bude rozšírený po začatí reštaurovania a výsledky ďalších zistení budú zahrnuté do Dokumentácie vykonaných reštaurátorských prác /Nové zistenia a zmeny/. Výskum omietkových plôch na fasáde Kolégia bude doplnený po vykonaní komplexného architektonicko-historického pamiatkového výskumu fasád.

V. NÁVRH NA REŠTAUROVANIE

1. ZÁKLADNÉ IDEOVÉ ZÁMER REŠTAUROVANIA

Cellkový prístup k obnove a zvolená metóda reštaurovania

vychádzajú z metodických princípov, požiadaviek a podmienok definovaných v Rozhodnutí ZA-11/0226-04/MJ, zo dňa 01. 02. 2011 Krajského pamiatkového úradu v Žiline a (viď textové prílohy).

2. POSTUP A TECHNOLÓGIA REŠTAUROVANIA

Prípravná fáza reštaurovania

V tejto etape boli zrealizované:

1. zákomne predpísané prípravné dokumenty
(zámer na reštaurovanie, rozhodnutie KPlÚ Žilina);
2. teoretické a dokumentačné práce
a) vyššie popísaný a vyhodnotený reštaurátorský výskum:
vizuálny - vyhodnotený písomne, dokumentovaný fotograficky,
sondažný - vyhodnotený písomne, graficky a zdokumentovaný fotograficky,
odborné laboratória - petrografický rozbor;
b) spracovanie Návrhu na reštaurovanie:
písomne na základe výsledkov výskumu a stanovenej metodiky
fotografická a grafická dokumentácia
3. technické činnosti:
- príprava pracoviska a postavenie lešenia,
- odber vzoriek kameňa na analýzy.

Etapa vlastného reštaurovania

Ideový zámer:

Zámerom reštaurátorského zásahu v zmysle stanovenej metodiky je:

1. sanovanie fyzickej existencie autentickej secesnej pamiatky a konsolidácia stavu pôvodnej kamennej hmoty - reštaurovanie;

2. obnova umelecko-historických a výtvarných hodnôt každého diela ako

dôležitého výtvarného prvku architektonicko-výtvarného komplexu –

revitalizácia pôvodného výrazu a čiastočne prostredníctvom kópií - rekonštrukcia;

3. prezentácia vo väčšej časti originálu a čiastočne v kópii.

Spôsob a rozsah reštaurátorského zásahu:

Vychádzajúc z uvedeného, reštaurátorský zásah bude pozostávať z konzervátorských, konsolidáčných a v primeranej miere aj rekonštrukčných postupov. Konzervátorské a konsolidáčné postupy budú pri tom zamerané hlavne na originál, na odstránenie nevhodných sekundárnych zásahov, na sanáciu jestvujúcej autentickej hmoty a na celkové zlepšenie technického a estetického stavu pamiatky.

Cieľom rekonštrukčných postupov bude obnovenie výrazových kvalít diela a skvalitnenie úrovne jeho prezentácie v duchu jeho pôvodných výrazových hodnôt.

Reštaurovanie originálu:

Cieľom reštaurovania originálu je odstránenie rušivých momentov v charaktere a stave diela, odstránenie nevhodných zásahov a základné estetické zjednotenie.

Základnou zásadou pamiatkovej obnovy je v tomto prípade uvedenie pamiatky ako celku do čo najautentickejšej podoby v súlade s pôvodným historickým výrazom, pri maximálnom respektovaní ešte existujúceho originálu elimináciou nevyhovujúcich predchádzajúcich zásahov. Reštaurovanie bude prebiehať hlavne na kamennej architektúre portálu a na schodiskových stupňoch. Drevené časti portálu a kovové prvky budú reštaurované v ďalšej etape.

V rámci vlastného reštaurovania sú navrhované nasledovné postupy a reštaurátorské zásahy:

A) REŠTAVUROVANIE KAMENNÝCH ČASŤÍ ARCHITEKTÚRY

PORTÁLU:

Úprava vnútornej spodnej plochy balkóna s úpravou a vyriešením odtokových miest odstránením súčasnej lepenkovej hydroizolácie, vyčistením plôch od nevhodných sekundárnych úprav, realizácia technologickej hydroizoláciej úpravy s napojením odtokových vývodov.

Hydroizolácia a odtokové riešenie balkóna by malo byť prvou etapou reštaurovania portálu. Najvýraznejším problémom pre zachovanie priaznivého technického stavu portálu môže byť vyriešenie práve hydroizolácie a odtoku vody z vnútornej plochy balkónu. Zásad do hydroizolácie balkóna navrhujeme v rámci realizácie reštaurovania alebo v prípade akútnej potreby, keď v náväznosti na odstránenie hydroizolácie sa navrhne podľa zisteného stavu spôsob riešenia v spolupráci s pamiatkovým dohľadom KPTÚ Žilina a bude následne realizované hydroizolačné riešenie s odtokom vody.

Základné povrchové čistenie od hrubých povrchových nečistôt a depozitov - realizovať sa bude suchým a mokrym procesom; k čisteniu sa bude pristupovať individuálne v závislosti od stavu a charakteru originálu.

Odstánenie sekundárnych zásahov z predchádzajúcich opráv - rušivých a technicky nevyhovujúcich povrchových cementových tmelov - dorobkov povrchových aj v hmote, ako aj lokálnych sekundárnych farebných úprav - mechanicky.

Odsolovanie a stabilizácia soli sa vykoná v spodnej časti portálu, v balkónovej časti reliéfu a vnútornej časti - kamenej hmoty, opakované, podľa potreby, zábalmi do buničitej vaty a destilovanej vody s pridaním dezinfekčného prostriedku Ajatin.

Spevnenie kamenej hmoty - organokremičitým prostriedkom Funcosil OH Steinfestiger, v najviac deštruovaných miestach opakované, podľa potreby, podľa stavu kamenej hmoty a rozsahu jej narušenia; spevňovanie bude aplikované podľa potreby injekčnou, náterom, nástrekom.

Stabilizácia uvoľnených prvkov a spojov sa bude realizovať (po odstránení starších, už nevyhovujúcich konštrukčných prvkov) lepidlom Akemi a v prípade potreby vystužením nerezovými tŕmi.

Taktiež prasklina na kamennej prekladovej časti bude previazaná nerezovými skobami a v spoji prelepená lepidlom Akemi.

Príprava na tmelenie - pred tmelením budú vyhotovené pomocné kovové (nerezové) konštrukcie, vystužujúce exponované časti plôch architektúry portálu.

Tmelenie hmoty - drobné deštrukcie, praskliny a poškodenia hmoty sa vykonajú po skúškach minerálnymi tmelmi Karmel a Brauh. Budú splňať požiadavku nižšej tvrdosti voči okolitému kameňu a budú prepojené spevňovacím organokremičitým prostriedkom s originálom. Tmelené miesta sa farebne a štrukturálne prispôbia okolitému originálnemu materiálu v tvare, forme a modelácii.

Opakované spevnenie kamennej hmoty - organokremičitým prostriedkom Funcosil OH Steinfestiger, v najviac deštruovaných miestach opakovane, podľa potreby, podľa stavu kamennej hmoty a rozsahu jej narušenia; spevňovanie bude aplikované podľa potreby náterom.

Farebná úprava kamenných častí portálu - farebnými lazúrami Keim, po dohode s pamiatkovým dohľadom KPU a investorom.

Záverčná hydrofóbná úprava sa bude realizovať organokremičitým prostriedkom Remmers Funcosil SNL opakovane náterom;

B) DREVENÉ ČASTI PORTÁLU:

Demontáž a prevoz do ateliéru (okenné krídla a malé dvere na balkóne), veľké dubové dvere sa budú reštaurovať *in situ*;

Očistenie od hrubých povrchových nečistôt a depozitov (realizovať sa bude mechanicky, mäkkými kefami a vysávaním a tiež pomocou roztoku detergentu a vlažnej vody);

Odstánovanie sekundárnych lakových úprav - chemicky, s použitím Tauberovho rozpúšťadla, dočistením slabým acéťovým rozpúšťadlom s neutralizáciou terpentínom; dočistenie mechanicky, pomocou tampónov a skalpela (*veľké dubové dvere*);

Dočistenie povrchov - mechanicky aj chemicky, podľa potreby;

Petrifikácia – (lokálne) roztokom Solakrylu BX v toluéne, v najviac deštruovaných miestach opakované, podľa potreby, pričom koncentrácia roztoku bude percentuálne riešená podľa stavu drevenej hmoty a rozsahu jej narušenia podľa potreby, injekčnou alebo náterom; po ukončení petrifikácie očistenie od zvyškov roztoku toluénovými tampónmi;

Stabilizácia uvoľnených prvkov a spojov sa bude realizovať (po odstránení starších, už nevyhovujúcich konštrukčných prvkov) lepením Duvilaxom a v prípade potreby aj drevenými kolíkmi;

Rekonštrukcia v hmote - chýbajúce prvky sa budú rekonštruovať vyhotovením z dubového a ihličnatého dreva, podľa originálu;

Tmelenie hmoty - drobné deštrukcie, praskliny a poškodenia hmoty sa vyplnia drevným emulzným tmelom na báze kriedovo-glejového tmelu s pridaním drevných pilín a Duvilaxu;

Farebné ujednotenie, retuš - moridlami (veľké dubové dvere), podľa potreby a v súlade s pôvodným farebným výrazom diela; retuš bude mať zjednocovací charakter; (*okenné rámy a krídla, malé drevené dvere na balkóne*) budú farebne ujednotené bielym farebným náterom;

Záverčná povrchová úprava sa bude realizovať matným lazúrovacím lakom na drevo s prímiesou včelieho vosku Corsaro Finitura Cerata (veľké dubové dvere).

C) KOVOVÉ PRVKY PORTÁLU:

Demontáž kovových prvkov - (podľa potreby);

Odstárenie premalieb - (kovová dekoratívna mriežka) odstraňovačom starých náterov a dočistenie acetonovým riedidlom;

Prečistenie - (kovová kľučka so štítkom, mriežky okienok) mechanicky a chemicky, odmastením;

Rekonštrukcia - (*chýbajúcej spodnej okopovej časti dubových dverí*) podľa zachovaných častí a slohového vzoru, po dohode s pamiatkovým dohľadom KPTJ a správcom pamiatky;

Povrchová farebná úprava - patina, prírodným asfaltom rozpuštenom v technickom benzíne;

Spätá montáž - kovových častí na pôvodné miesta upevnenia za pomoci kovaných klinčov a matíc;

Záverčná konzervácia - prelakovaním riedkym syntetickým lakom, prípadne voskovým náterom;

XXXXXXX

Sumárne možno povedať, že celý priebeh reštaurovania bude smerovať k dosiahnutiu ideového zámernu obnovy, v súlade so stanovenou metódikou. Reštaurovanie bude prebiehať in situ, v priebežnom kontakte s pamiatkovým dohľadom Krajského pamiatkového úradu a prípadne s ďalšími odborníkmi, podľa potreby, ako aj s užívateľom a vlastníkom pamiatky.

Všetky zásahy konzervátorského, konsolidáčného aj rekonštruktívneho charakteru budú vykonané v intenciách princípov pamiatkovej ochrany a súčasnej reštaurátorskej praxe, v súlade s požiadavkami na kvalitu a odbornosť práce. Počas prác sa bude priebežne zhotovovať dokumentácia tak, aby všetky postupy mohli byť komplexne zhodnotené a zdokumentované v záverečnej reštaurátorskej dokumentácii.

VI. ZDŮVODNENIE REŠTAURÁTORSKÉHO ZÁSADU

Reštaurovanie vstupného portálu bývalej žilinskej realky z priechelňa fasády si vyžaduje predovšetkým výrazne narušený technický stav. Vzhľadom na nevyhovujúci stav pamiatky a súčasne na jeho umelecko-historické hodnoty bola jej obnova v súlade so základnými princípmi ochrany pamiatok stanovená na odborné ošetrovanie, pri splnení legislatívnych a odbornovo-kvalitatívnych požiadaviek.

Historická budova je zaujímavým svedkom svojej doby a hodnotným príspevkom do súboru secesných stavieb v meste Žilina. Cenné je najmä zachovanie pôvodných fasád, viacerých architektonických prvkov interiéru a hmoty stavby bez podstatných prestavieb.

Po obnove a odstránení rušivých zásahov by mohla historická budova bývalej školy slúžiť ako reprezentatívny objekt s novou spoločenskou funkciou. Záchrana tohto solitéru, jeho komplexná obnova posilní umelecko-historickú identitu diela v nadväznosti na organizmus historického jadra mesta.

Kombináciou navrhovaných konzervátorských, reštaurátorských a rekonštrukčných princípov by sa mal optimálne naplniť stanovený ideový zámer a cieľ reštaurovania.

Správu z reštaurátorského výskumu a Návrh na reštaurovanie predkladá

Dušan Hagara
akademický sochár Dušan Hagara

VII. ZOZNAM FOTODOKUMENTÁCIE

Archívne fotografie:

1. Kamenný portál, celok spredu, foto z r. 1913
2. Pohľadnica, reprodukcia, 2/4. 20. stor.
3. Pohľadnica, reprodukcia, 1/4. 20. stor.
4. Pohľadnica, reprodukcia, 2/4. 20. stor.
5. Pohľadnica, reprodukcia, 1/4. 20. stor.
6. Pohľadnica, reprodukcia, 1/4. 20. stor.
7. Celkový pohľad na budovu reálnej školy, foto z r. 1913
8. Pohľadnica, reprodukcia z r. 1944
9. Sochár Géza Maróti, portrét (1875-1941)
10. Kamenný portál pošty (Orth-Somló-Maróti?), Sopron 1911-1912

Analógie:

11. Akadémia F. Liszta (G.Maróti), Budapešť 1904-1907
12. Gresham palace (G.Maróti), Budapešť 1904-1906
13. Hungaria pavilion (G.Maróti), Benátky 1909
14. Sv. Alžbeta (G.Maróti), Zebeženy 1910-1914

Súčasný stav:

15. Kamenný portál, celok spredu
16. Kamenný reliéf balkóna s ozdobnou kartušou a hlavicami, ľavá strana
17. Kamenný reliéf balkóna s ozdobnou kartušou a hlavicami, pravá strana
18. Spodná soklová časť, vstupné schodiskové stupne, ľavá strana
19. Soklová časť podstavcov pod stĺpy so súčasnou úpravou terénu, pravá strana
20. Soklová časť podstavcov pod stĺpy s elektroinštaláciou, zamrežovaním okien a súčasnou úpravou terénu, ľavá strana
21. Soklová časť podstavcov pod stĺpy s úpravou omietkových plôch a súčasnou úpravou terénu, pravá strana
22. Spodná soklová časť podstavcov pod stĺpy, vstupné schodiskové stupne, pravá strana

23. Spodná soklová časť podstavcov pod stĺpy, vstupné schodiskové stupne, ľavá strana
24. Spodná soklová časť podstavcov pod stĺpy, vstupné schodiskové stupne, pravá strana
25. Spodná soklová časť podstavcov pod stĺpy, ľavá strana
26. Spodná časť s riešením elektroinštalácie a zamrežovania okien, pravá strana
27. Spodná časť s riešením elektroinštalácie a osadením parapiet okien, ľavá strana
28. Veľké drevené dvere, sekundárna spodná okopová časť
29. Veľké drevené dvere, kľučka s ozdobným štítkom
30. Veľké drevené dvere, kovová mriežka
31. Veľké drevené dvere s kazetami a vrchnou časťou kovového svetlíka, ľavá strana
32. Veľké drevené dvere, časť kovového svetlíka a kazety vrchného prekladu, ľavá strana
33. Kamenný stĺp - driek, sekundárne cementové tmely, pravá strana
34. Kovová informačná tabuľka, na pravej strane vstupu
35. Kamenný stĺp - driek, zvetraný povrch kameňa, ľavá strana
36. Kamenný stĺp - driek a hlavica, prekladová časť, pravá strana
37. Hlavica kamenného stĺpa, detail, ľavá strana
38. Hlavica kamenného stĺpa, detail, vkladané časti, ľavá strana
39. Hlavica kamenného stĺpa, detail, vkladané časti, pravá strana
40. Hlavica kamenného stĺpa, detail, pravá strana
41. Hlavica kamenného stĺpa, detail, ľavá strana
42. Hlavica kamenného stĺpa, detail, ľavá strana
43. Hlavica kamenného stĺpa, detail, vkladané časti, ľavá strana
44. Hlavica kamenného stĺpa, detail, vkladané časti, ľavá strana
45. Kamenný preklad portálu, prasklina, stredná časť
46. Kamenný preklad portálu, sekundárne tmely spár
47. Kamenný preklad portálu, poškodenia kamennej hmoty
48. Spodná časť reliéfu, poškodenia kamennej hmoty, pravá strana
49. Kamenný preklad portálu, pôvodné otvory slúžiace pravdepodobne na ukotvenie a manipuláciu s kamennými blokmi, otvorené otvory
50. Kamenný preklad portálu, pôvodné otvory slúžiace pravdepodobne na ukotvenie a manipuláciu s kamennými blokmi, otvory upravené cementovými plombami

51. Kamenný preklad portálu, sekundárne tmelenia a znečistenie kamennej hmoty
52. Kovový nápis VŠDS, zoxidoovaný povrch a kotvenie
53. Kovový nápis VŠDS, zoxidoovaný povrch a kotvenie
54. Vrchná časť portálu, hlavica, balkón, pohľad zboku, ľavá strana
55. Figurálny reliéf, pravá strana
56. Figurálny reliéf, poškodenie kamennej hmoty, detail, ľavá strana
57. Figurálny reliéf, poškodenie kamennej hmoty, detail, ľavá strana
58. Figurálny reliéf, poškodenie kamennej hmoty, detail, pravá strana
59. Figurálny reliéf, poškodenie kamennej hmoty, detail, ľavá strana
60. Figurálny reliéf, poškodenie a znečistenie kamennej hmoty, detail, ľavá strana
61. Figurálny reliéf, poškodenie a znečistenie kamennej hmoty, detail, ľavá strana
62. Figurálny reliéf, poškodenie a znečistenie kamennej hmoty, detail, ľavá strana
63. Figurálny reliéf, poškodenie a znečistenie kamennej hmoty, detail, pravá strana
64. Figurálny reliéf, poškodenie a znečistenie kamennej hmoty, detail, pravá strana
65. Figurálny reliéf, poškodenie a znečistenie kamennej hmoty, detail, ľavá strana
66. Figurálny reliéf, poškodenie a znečistenie kamennej hmoty, detail, ľavá strana
67. Figurálny reliéf, poškodenie a znečistenie kamennej hmoty, detail, ľavá strana
68. Figurálny reliéf, poškodenie a znečistenie kamennej hmoty, detail, ľavá strana
69. Figurálny reliéf, poškodenie a znečistenie kamennej hmoty, detail, pravá strana
70. Figurálny reliéf, poškodenie a znečistenie kamennej hmoty, detail, ľavá strana
71. Figurálny reliéf, výrazného znečistenie kamennej hmoty, detail, ľavá strana
72. Figurálny reliéf, výrazného znečistenie kamennej hmoty, detail, ľavá strana
73. Figurálny reliéf, výrazného znečistenie kamennej hmoty, detail, ľavá strana
74. Figurálny reliéf, výrazného znečistenie kamennej hmoty, detail, ľavá strana
75. Figurálny reliéf, výrazného znečistenie kamennej hmoty, detail, pravá strana
76. Figurálny reliéf, výrazného znečistenie kamennej hmoty, detail, ľavá strana
77. Vrchná plocha zábradlia, znehodnotené spary, pravá strana
78. Vrchná plocha zábradlia, znehodnotené spary a sekundárne tmely, pravá strana
79. Dekoratívny prvok na vrchnej ploche parapetu, poškodenie a znečistenie kamennej hmoty, detail, pravá strana
80. Dekoratívny prvok na vrchnej ploche parapetu, poškodenie a znečistenie kamennej hmoty, detail, pravá strana
81. Dekoratívny prvok na vrchnej ploche parapetu, poškodenie a znečistenie kamennej hmoty, celok, pravá strana

82. Dekoratívny prvok na vrchnej ploche parapetu, poškodenie a znečistenie kamennej hmoty, celok, ľavá strana
83. Vnútrotný priestor balkóna
84. Vnútrotný priestor balkóna
85. Odtoková novodurová rúrka, vývod odtoku vody z vnútorného priestoru balkóna, ľavá strana
86. Odtoková novodurová rúrka, vývod odtoku vody z vnútorného priestoru balkóna, pravá strana
87. Vnútrotný priestor balkóna, kamenný parapet s osadenými kovovými časťami na kotvenie zástavy
88. Vnútrotný priestor balkóna, kamenný parapet
89. Riešenie súčasnej hydroizolácie, vstupné dvere na balkón, detail
90. Riešenie súčasnej hydroizolácie, vstupné dvere na balkón
91. Vnútrotný priestor balkóna, spodná časť, kovová spodná časť na kotvenie zástavy
92. Vnútrotný priestor balkóna, kamenné zábradlie s osadenou kovovou časťou na kotvenie zástavy, pravá strana
93. Kamenné ostenie okien v balkónovej časti, poškodenia kamennej hmoty, detail, ľavá strana
94. Kamenné ostenie okien v balkónovej časti, poškodenia kamennej hmoty, detail, pravá strana
95. Kamenné ostenie vstupných dverí v balkónovej časti, poškodenia kamennej hmoty, sekundárne tmely, detail, pravá strana
96. Kamenné ostenie vstupných dverí v balkónovej časti, poškodenia kamennej hmoty, sekundárne tmely, detail, pravá strana
97. Spodná soklová časť, vstupné schodiskové stupne, ľavá strana
98. Nástup a nástupové stupne s kamenným múrikom
99. Nástupová časť, kamenný múrik s kovovým dekoratívnym zábradlím

Sondážny výskum:

100. Sonda S01 - okenné rámy, balkónová časť
101. Sonda S02 – hlavica, pravá strana
102. Sonda S03 – hlavica, ľavá strana
103. Sonda S04 – hlavica, pravá strana
104. Sonda S05 – figurálny reliéf, pravá strana
105. Sonda S06 – figurálny reliéf, pravá strana
106. Sonda S07 – figurálny reliéf, ľavá strana
107. Sonda S08 – figurálny reliéf, ľavá strana
108. Sonda S09 – figurálny reliéf, pravá strana
109. Sonda S10 – figurálny reliéf, ľavá strana
110. Sonda S11 – dekoratívna kartuša, pravá strana
111. Sonda S12 – kovový nápis
112. Sonda S13 – kontaktná omietková plocha, ľavá strana
113. Sonda S14 – kovový dekoratívny prvok veľkých drevených dverí - svetlík, pravá strana
114. Sonda S15 – kontaktná omietková plocha, pravá strana
115. Sonda S16 – kontaktná omietková plocha, spodná časť, pravá strana
116. Sonda S17 – kamenné ostenie vstupeň dverí na balkón, pravá strana
117. Sonda S18 – veľké drevené dvere
118. Sonda S19 – spodná kontaktná plocha soklovej časti s terénom, pravá strana
119. Sonda S20 – kamenná hmota drieku stĺpa, pravá strana